

Bi7126

*Úvod do periodizace dějin se
zaměřením na historické
populace a jejich pohřbívání*

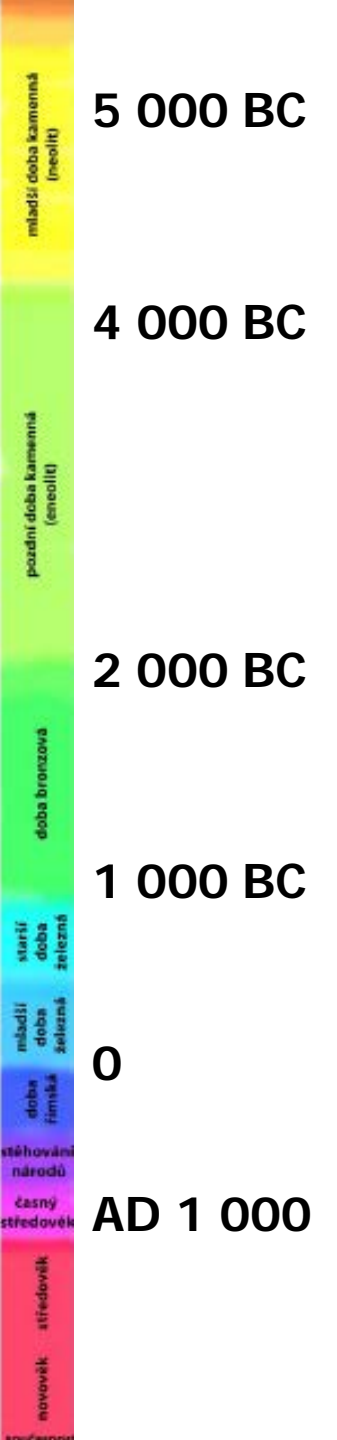
Dana Fialová

19. 4. 2017

Ústav experimentální biologie

Brno

5 000 BC

4 000 BC

2 000 BC

1 000 BC

0

AD 1 000

mladší doba kamenná
(neolit)

pozdní doba kamenná
(eneolit)

doba bronzová

starší doba železná

mladší doba železná

doba římská

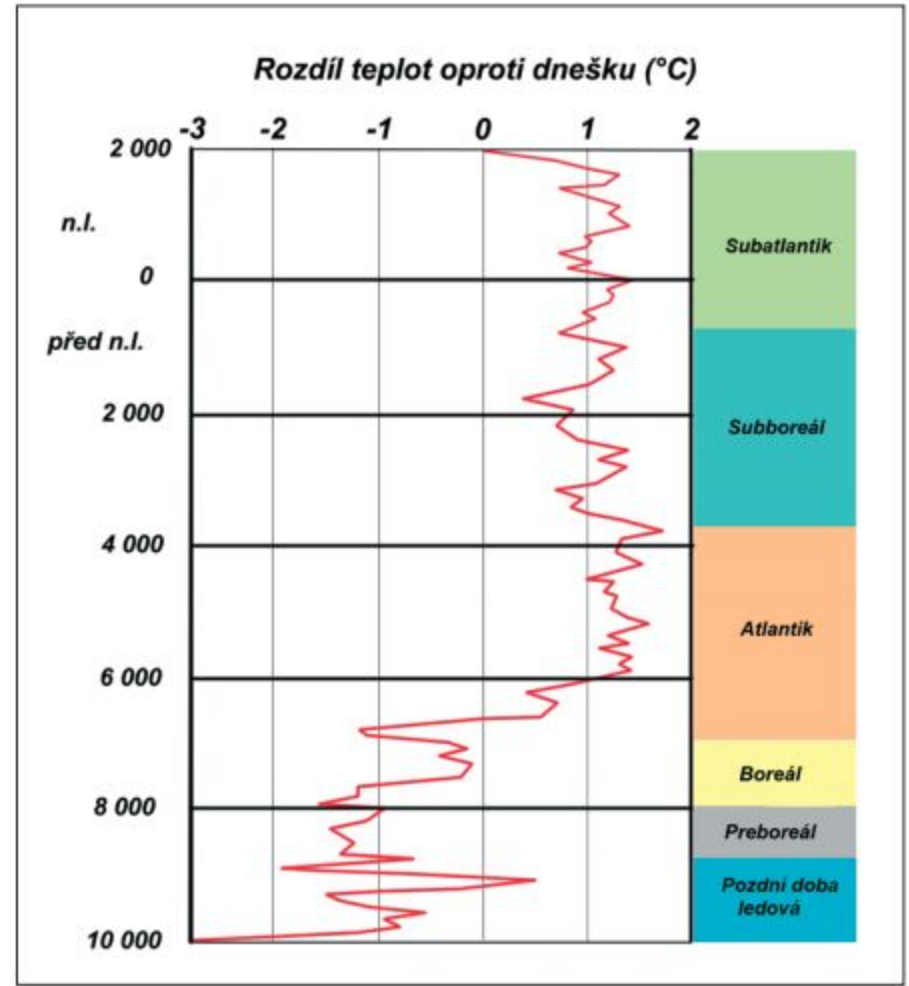
stěhování národů
časný středověk

novověk: středověk

- 8. Doba stěhování národů** – Herulové, Langobardi aj.
- 9. Raný středověk** – Slované, doba předvelk. a velkomoravské období
- 10. Vrcholný a pozdní středověk** – hmotná kultura, vznik měst
- 11. Novověk** – osvícenství a změna ve způsobu pohřbívání

Holocén

- *Preboreál* - 9550 - 8550 BC
- *Boreál* - 8550 - 6950 BC
- *Atlantík* - 6950 - 4050 BC
- *Subboreál* - 4050 - 900 BC
- *Subatlantik* - 900 BC – současnost

Doba stěhování národů

- **počátek k r. 375** – hunský náraz (zničení říše Ostrogótů) na kmeny v oblasti severně od Černého moře způsobil nejprve posun Gótů do dolního a středního Podunají a téměř současně řetězovou reakci dalších pohybů a stěhování germánských, sarmatských a dalších kmenů, např. Vandalů, Kvádů, Markomanů, Rugiů, Herulů, Alanů aj.
 - Závěr v našich zemích na **sklonku 6. století**, kdy se na západě formují první časně feudální státní útvary (ve střední Evropě dochází k jisté stabilizaci sídelních poměrů po usazení historicky doložitelných Slovanů)
- r.476 zánik západořímské říše (posl. Romulus Augustul) a sesadil náčelník Skirů Odoakar

Hunové

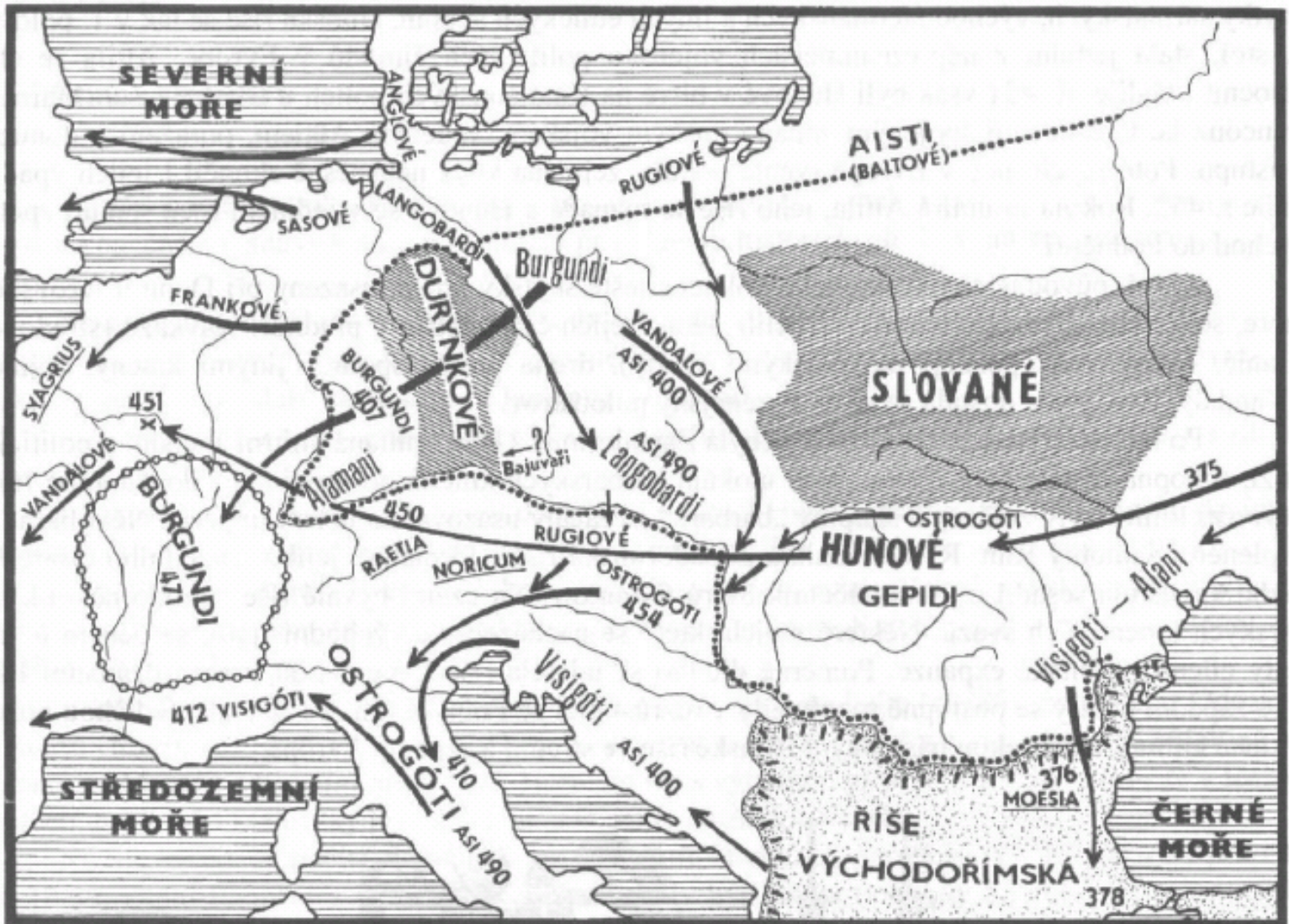
- svaz nomádských kmenů turkotatarského (mongolsko-tureckého) dálněvýchodního původu. V -3.—2. st. vybudovali mocnou říši v dnešním Mongolsku
- Od 3.st.př.n.l. útočili na Čínu=Čínská zeď (od r. -214)
- Od-73 se stěhují na západ k Aralskému jezeru.
- do jižního Ruska pronikli kolem r. 355
- 375 vítězství nad Ostrogóty=vník do Karpatké kotliny-v Potisí centrum říše – Attila – nejvýznamější v 1. pol. 5. st.
- Attila chtěl Gallii=**451** bitva na Katalaunských polích (fr. Champagne) prohráli se spoj. západořím. Vojskem a 462 prohra i v Itálii-Attila umíra-za rok se stáhnou zpět do Podněpří

Germánské kmeny

- **Gótové** – Ostrogóti (vých.-Hunové 375), Visigóti (západní)
- **Herulové** v 1. pol. 5. st. Ve středním Podunají, r. 512 se vrací do pravlasti
- **Skirové** – Rugiové v Podunají
- **Gepidové** – spřáteleni se Slovany až do Dácie a po Attilově smrti obsadili Potisí – válka s Langobardy
- **Langobardi (Dlouhobradí)** – v Polabí již zač. letopočtu, do okolí, r. 488-490 usadili v Rugilandu (později ovládli nad Heruly), 526-7 do Pannonie (celá r. 546), král Wacho sňatky velkou moc-j. č. Moravy, Slovenska;
- V boji proti Gepidům si pozval Alboin Avary (po porážce G. Proti Avarům)=r. 568 do Itálie, kde novou říši-zničena r. 744 Franky

Germánské kmeny

- **Vandalové – ve Slezku Hasdingové a Silingové**, v 3. st. k jihu, 5. st. spolu s Alany na západ (kvůli Hunům) až do Španělska (kde je vytlačili Visigóti) – do sev. Afriky (r. 455 vyplnili Řím)
- **Duryňové** (JZ Německo – říše po Hermundurech), kterou r. 531 pohltili Frankové
- **Sasové** – SZ Německo – od. 4. st. s Angly a Juty na Brit. ostrovy
- **Frankové** – od. 3.st. z menších západogermánských kmenů, v 5. st. dobyli Kolín n.R. a Mainz, obsadili SV Galii - "barbarské zákoníky" = vznik Francké říše s dynastií Merovejovců – 1. král Chlodvík-podmaňování až od 6. st. hl. západoevr. Velmoc
- **(Alani – sarmatský či skýtský kmen)**

Doba stěhování národů u nás

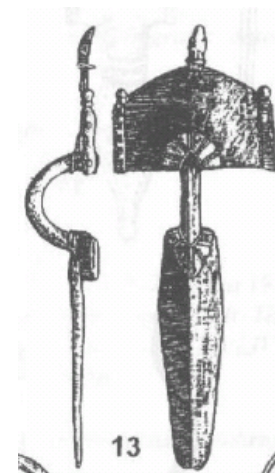
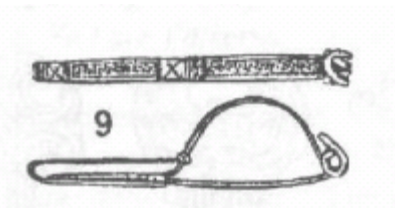
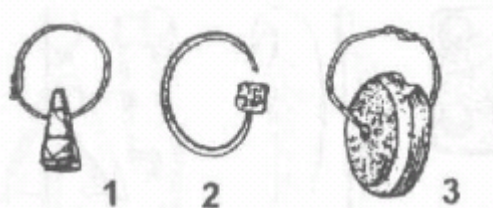
- Zlechovský typ; zhrubnutí forem
- 406 pův. germánské obyvatelstvo se připojilo k tažení Alanů a Vandalů na západ
- Attilův hunský kmenový svaz pol. 5. st.
- v Dyjsko-svrateckém úvalu – nevelká sídliště, ojedinělé **kostrové hroby**, menší hřbitovy
- **Bohaté pohřby žen s Ag sponami Smolín**

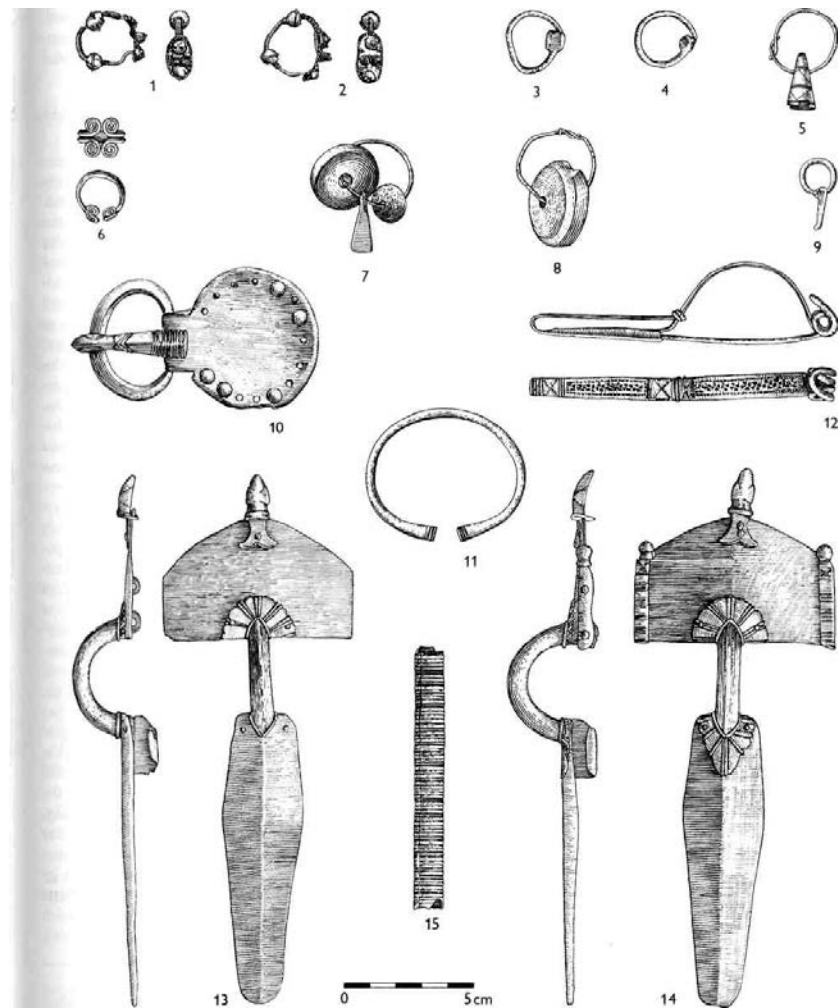
Pohřebiště – starší DSN

- Vesměs kostrová, rozsahem nevelká (20 – 30 pohřbů)
- Starší fáze DSN: pestrá etnická příslušnost (Rugiové, Herulové?)
- Známe také větší hřbitovy: **Záluží u Čelákovic (60 hrobů), Nový Saldorf (75 hrobů), Saratice, Sokolnice, Vyškov, Strachotín**
- Skupinky hrobů mužů bojovníků – Praha Libeň
- Soliterní pohřby, nákladné hrobky **Smolín, Žuráň, Cézavy, kovolitec z Brna**
- Výbava: běžné přídavky + jezdecká výbava, obětovaná zvířata, skořápky, zbytky květin, okr, zbytky dřevěných rakví
- Rituální porušování koster (vampirismus?) , symboly ryb

Pohřeb ze Smolína

- 1. pol. 5. stol. na hřbitůvku
- Nepoškozený
- Smolínská kněžna
- Výbava: 2 Ag spony, 2 zlaté náušnice zdobené filigránem a granulací, přezka, prsten, náramek, stříbrné a bronzové přezky, závěsky, ozdoby, korálky z náhrdelníku (sklo, jantar, kámen)

Honosný náhrdelník z jantarových a skleněných korálů a jantarové závěsky na stříbrném drátku z hrobu „kněžny“ ve Smolíně.

Doba stěhování národů u nás

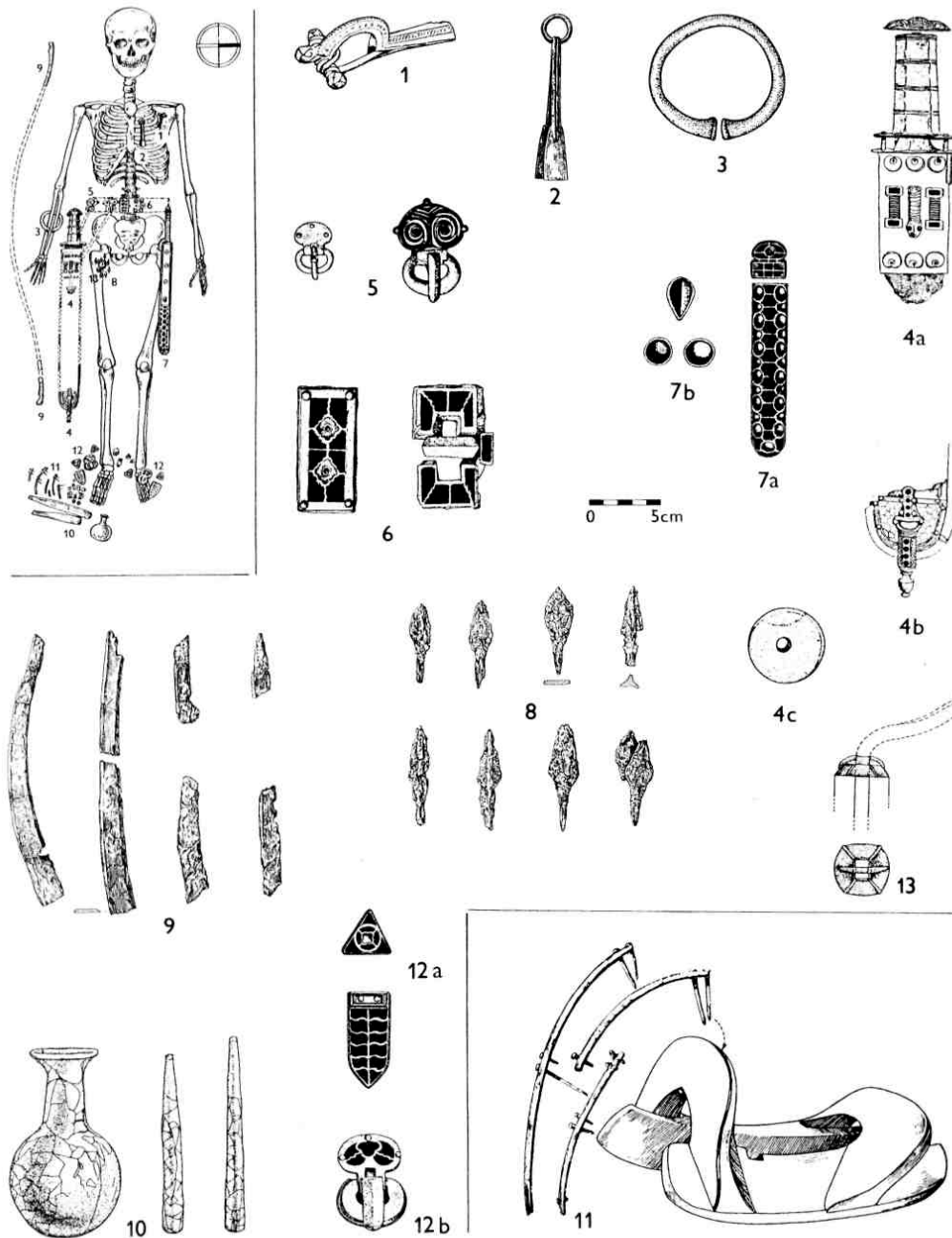
Sídliště: polozahloubené chaty (hrnčířské spec. dílny s dokonalou keramikou)

Po rozpadu Attilova kmen svazu – ger. kmeny pod 1 krále –
př. **velmožský hrob z Blučiny:**

Zlato, almandiny zdobený meč, krátký mečík, přezky, zlatý masivní náramek

Velmožský hrob z Blučiny

- 2. pol. 5. stol (objev 1953) 35-40-letý bojovník král nebo velmož Herulů
- pohřbený v natažené poloze na zádech, u pravého boku železný meč (**spatha**) s rukojetí potaženou zlatým plechem se stříbrnou hlavicí s ornamentem dračích hlav, stříbrné kování pochvy meče, pozlacené nákončí, chalcedonový kotouček, meč připjat dvěma pozlacenými přezkami, po pravé straně zbytky luku, ve výši opasku 15 železných šipek a zbytky jezdeckého bičíku, po levém boku kratší mečík (**scramasax**) se zlatou hlavicí a s almandinovými ozdobami, **almandini** zdobená přezka, na zápěstí pravé ruky masivní zlatý náramek, u levého ramene stříbrná spona a částečně pozlacená pinzeta, tři skleněné nádobky, zbytky kostěného hřebene a jezdeckého sedla se stříbrným kováním

Cezavy u Blučiny

Zlaté přezky k řemení meče z knížecího hrobu z 5. stol.
Zlaté přezky a zlatá ozdobná kování s almandinovými
vločkami ke spínání bot z téhož knížecího hrobu na
Cezavách u Blučiny.
Kování pochvy krátkého mečičku s almandiny z téhož
hrobu.
Skleněná láhev z téhož hrobu.

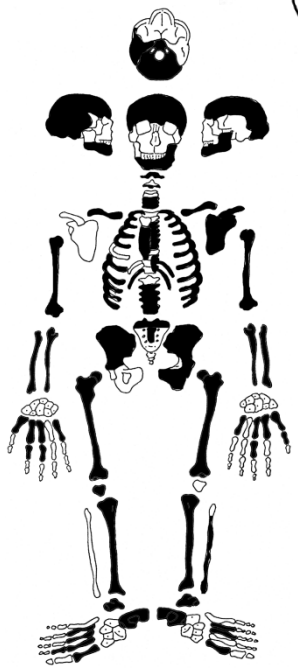
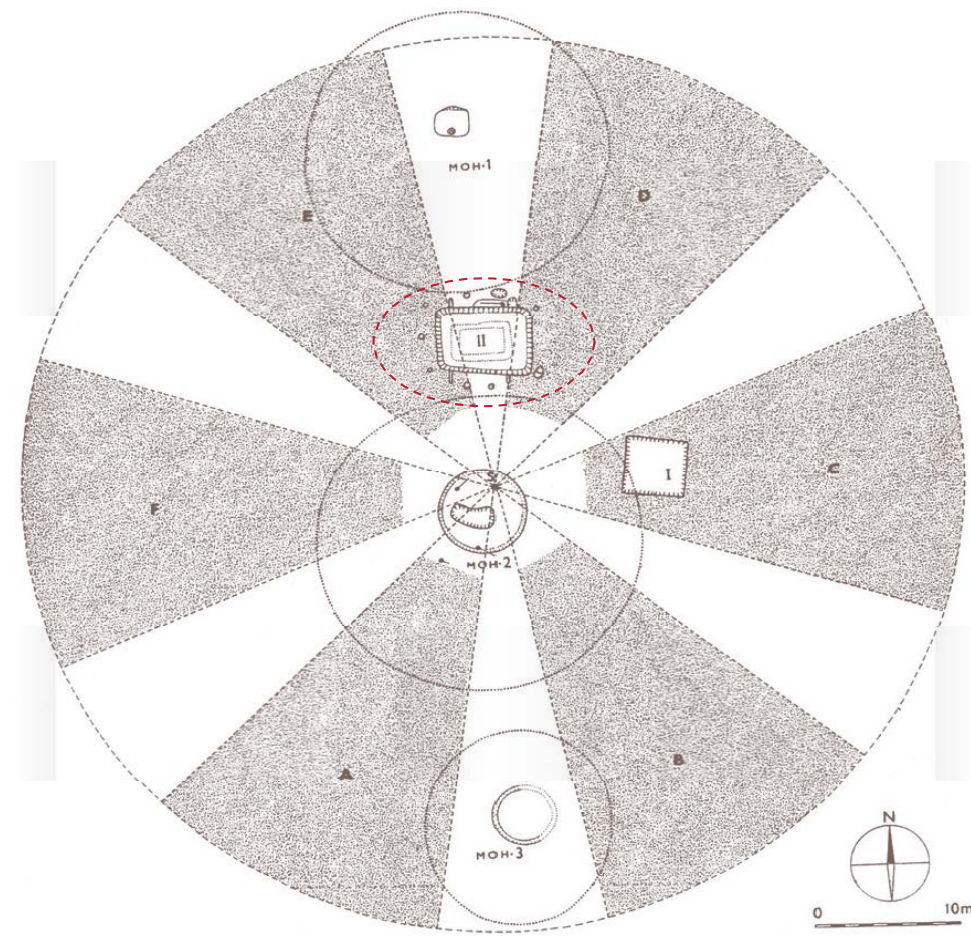
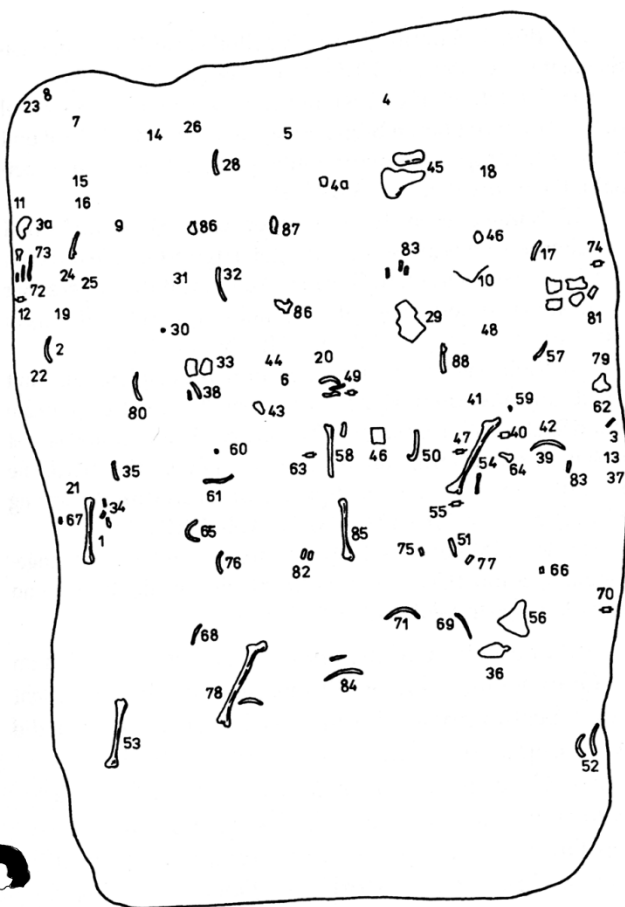
Žuráň

Průměr 65 m
Litavský vápenec
(4km)
Pův. 14 m vysoký
1948-50 arch.
výzkum (Poulík)

Žuráň

- V době stěhování národů
- v hrobce I: uloženo 5 – 6 stepních koní a stejný počet svícnovitých předmětů. Ostatní výbava nedochována
- V hrobce II: 500x740 cm hloubka 610 upravená jako dřevný dům mrtvého počátkem 6. st. pohřbena žena v brokátovém šatě a dva tažní koně. Vykradený, dochovalo se: tříšť skleněných nádob, zlaté nitě, barevné skleněné korále, zbytky železných předmětů, válcovitá slonovinová pixida.
- Wachon (+kolem roku 539)

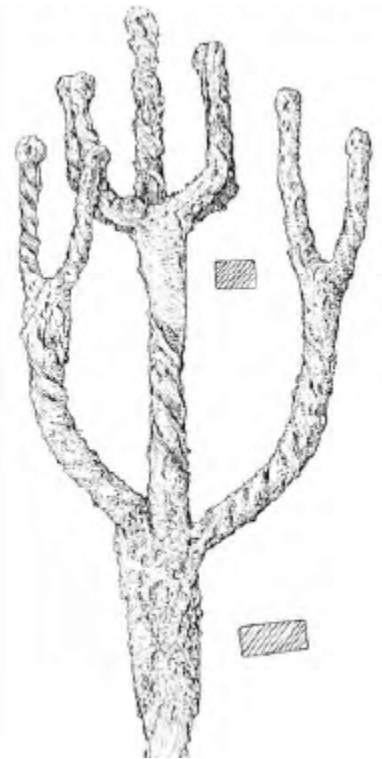

1

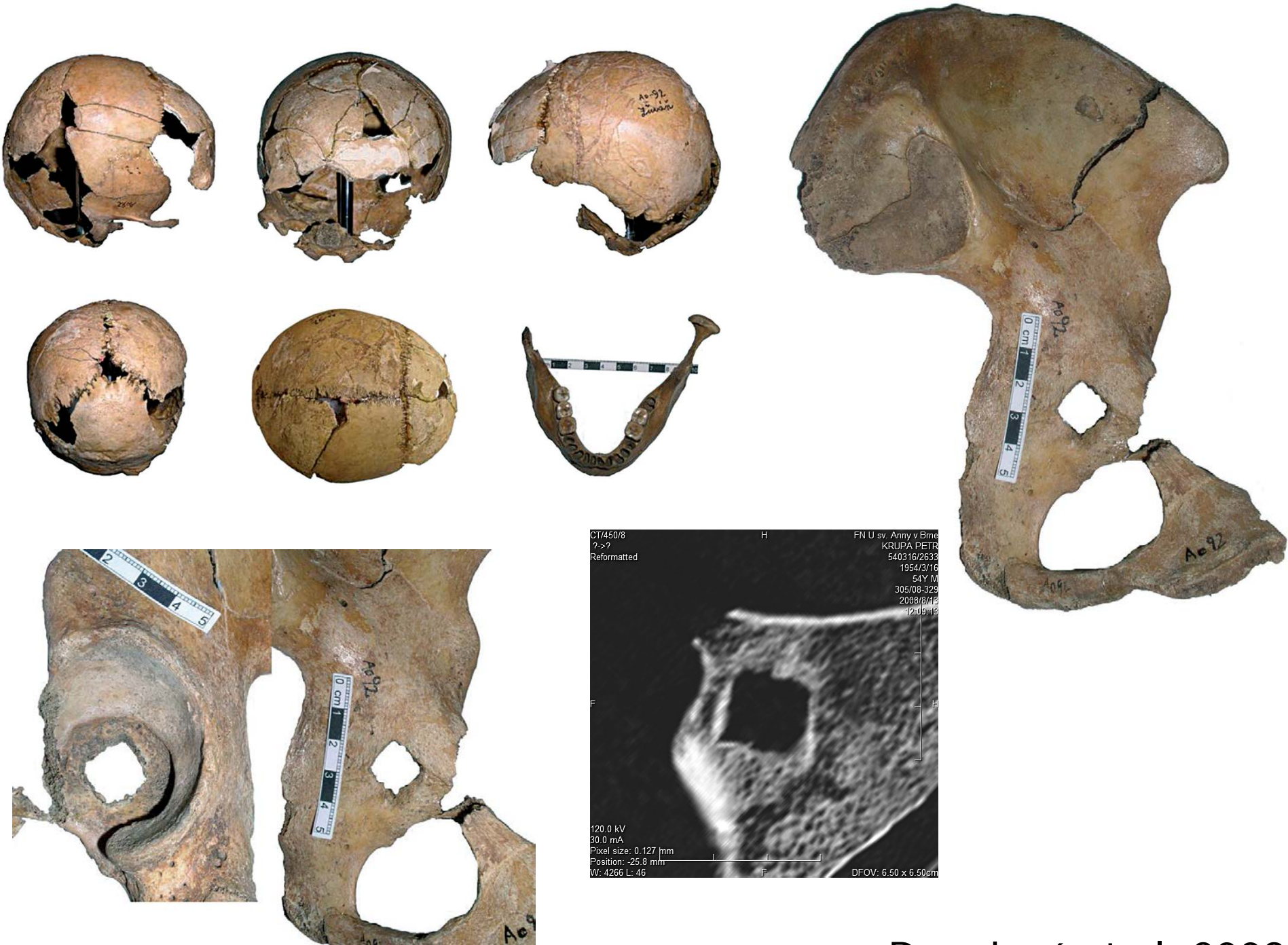

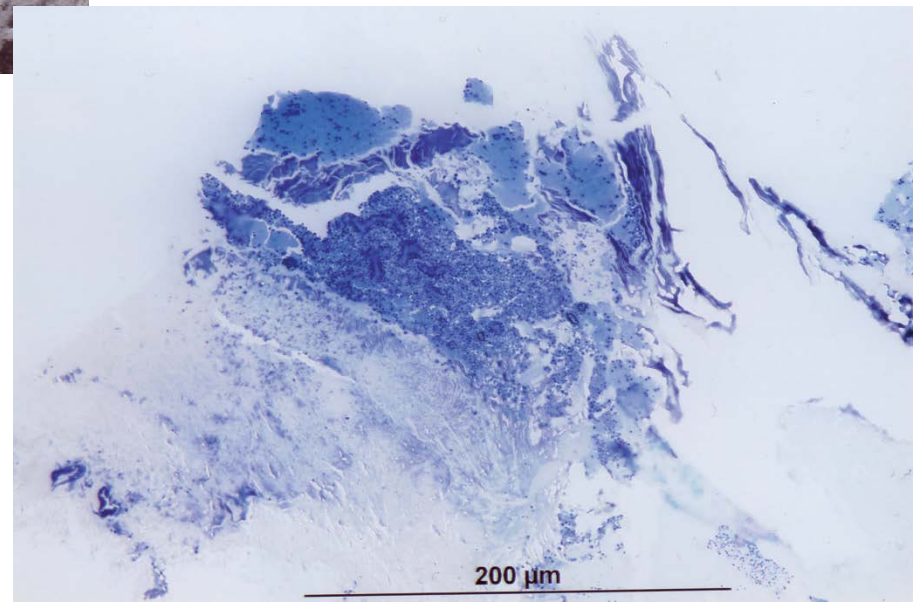
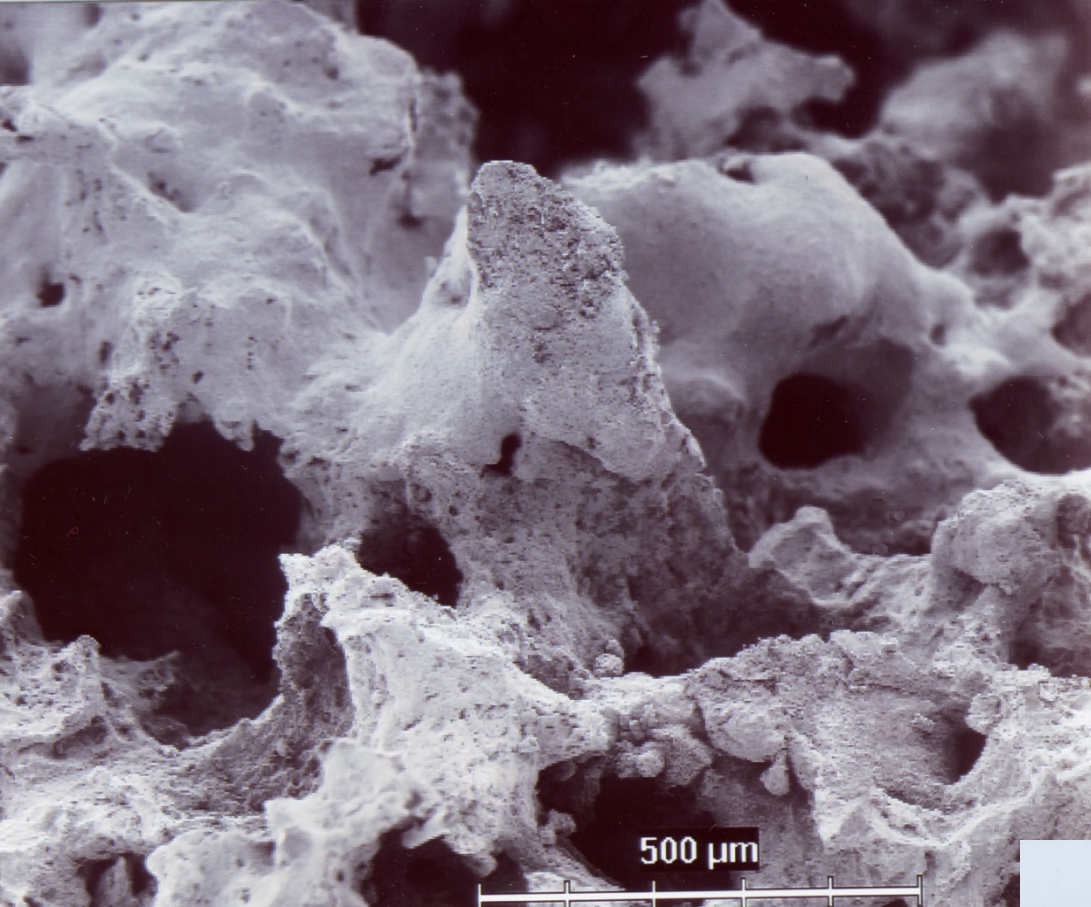
2

Kněžna ze Žuráně

- Hrob č. II Žuráň – žena 38 let
- 158 cm vysoká
- Poporodní změny
- Gracilní s dobře vyvinutým svalovým reliéfem
- Zemřela 4 – 10 dní po zranění angem?

Kovolitec z Brna

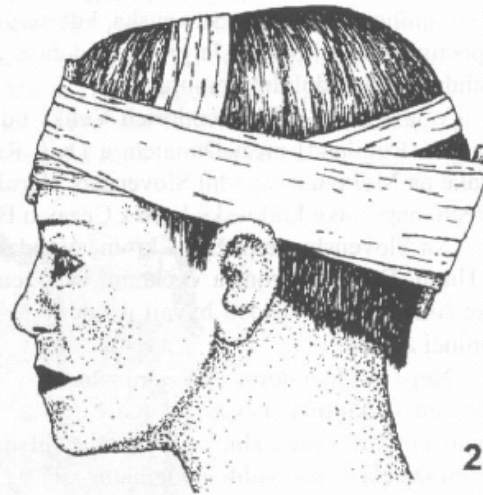
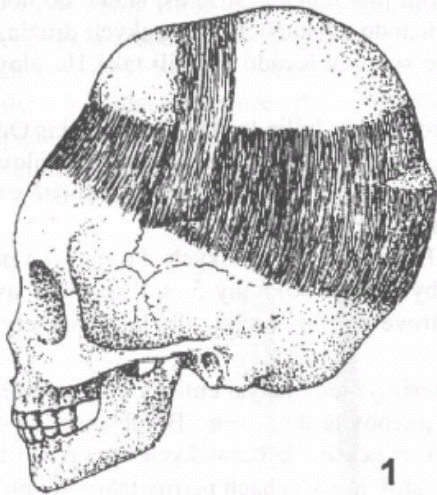
1. pol. 6. st.

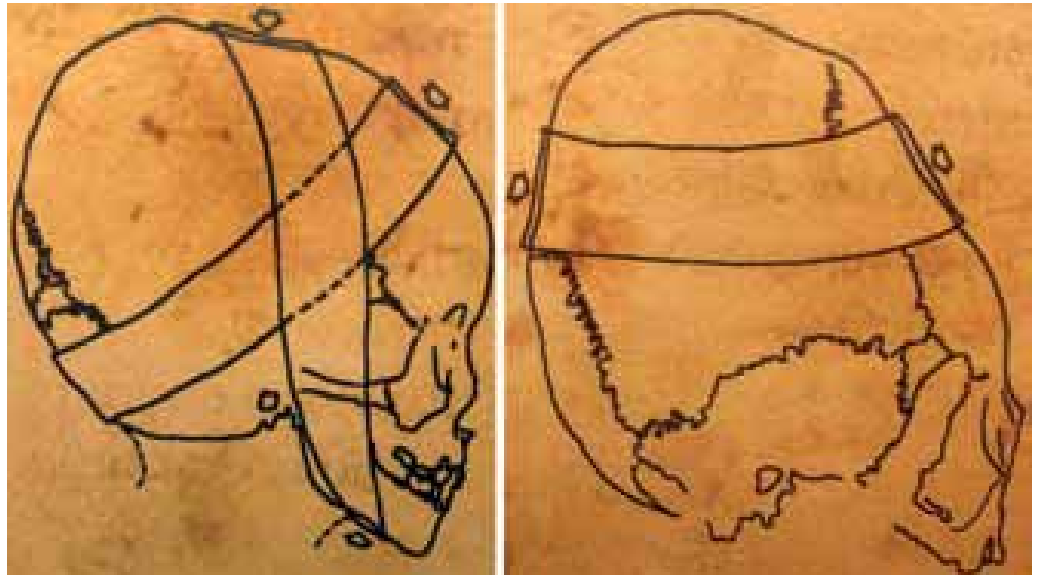
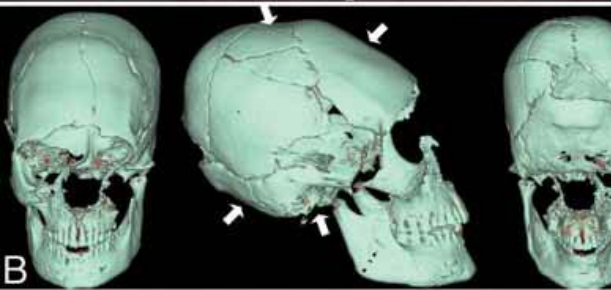
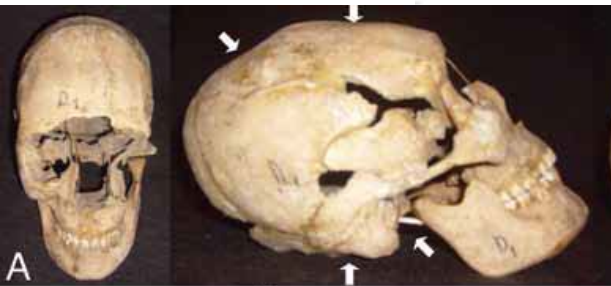
Řemeslník Kotlářská Brno
Bronz. Přilba, železné

kopí, nákončí opasku,
sekera, kostěný
hřeben, kovové
nástroje-kovadlinka,
kleště, kladívko,
rašple, háčky, pilník,
vážky, závaží, brousky,
surový kov a plechy

Deformace lebek

-na území ČR deformace aymarská podle jihoamerického indiánského kmene, který tuto deformaci praktikoval = cirkulární, symetrickou deformaci

Enchev et al. 2010

Deformace lebek

Znojmo 4. – 5. století (Lorencová 1963, s. 14).

Vícemilice (Lorencová 1959, s. 203, 208; Lorencová 1963, s. 14).

Rakšice – žena 5. století (Lorencová 1963, s. 15).

Sedlešovice (Lorencová 1963, s. 15).

Polkovice do druhé poloviny 5. století. Žena k Langobardům (Lorencová 1963, s. 15-16).

Nový Šaldorf 75 řadových hrobů, převážně žen a dětí. Několik ženských koster mělo uměle deformované lebky. Nález je datován do 5. – 6. století (Lorencová 1963, s. 16).

Vacenovice 5. – 6. století žena (Lorencová, Pospíšil, Kalus 1957, s. 3 – 21; Lorencová 1963, s. 19) **obr**

Fřašková 2011

Deformace lebek

Nová Ves (u Pohořelic) 5. – 6. století.

Náklo germánskému kmenu Gótů (Lorencová 1963, s. 13).

Staré Město u Uherského Hradiště ve slováckém pohřebišti „Na valách“. K Slovanům 9. – 10. století. žena ve věku 30 – 40 let (Lorencová 1963, s. 20).

Líbivá u Břeclavi Z období stěhování národů. V lokalitě bylo odkryto 15 kosterních hrobů, z nichž bylo 9 bez nálezu a dva sídelní objekty s kosterními pozůstatky 16 jedinců. Byla zde také nalezena kostra 16 – 18leté dívky (Horáčková, Vargová, Macháček 2001, s. 65-67). **obr**

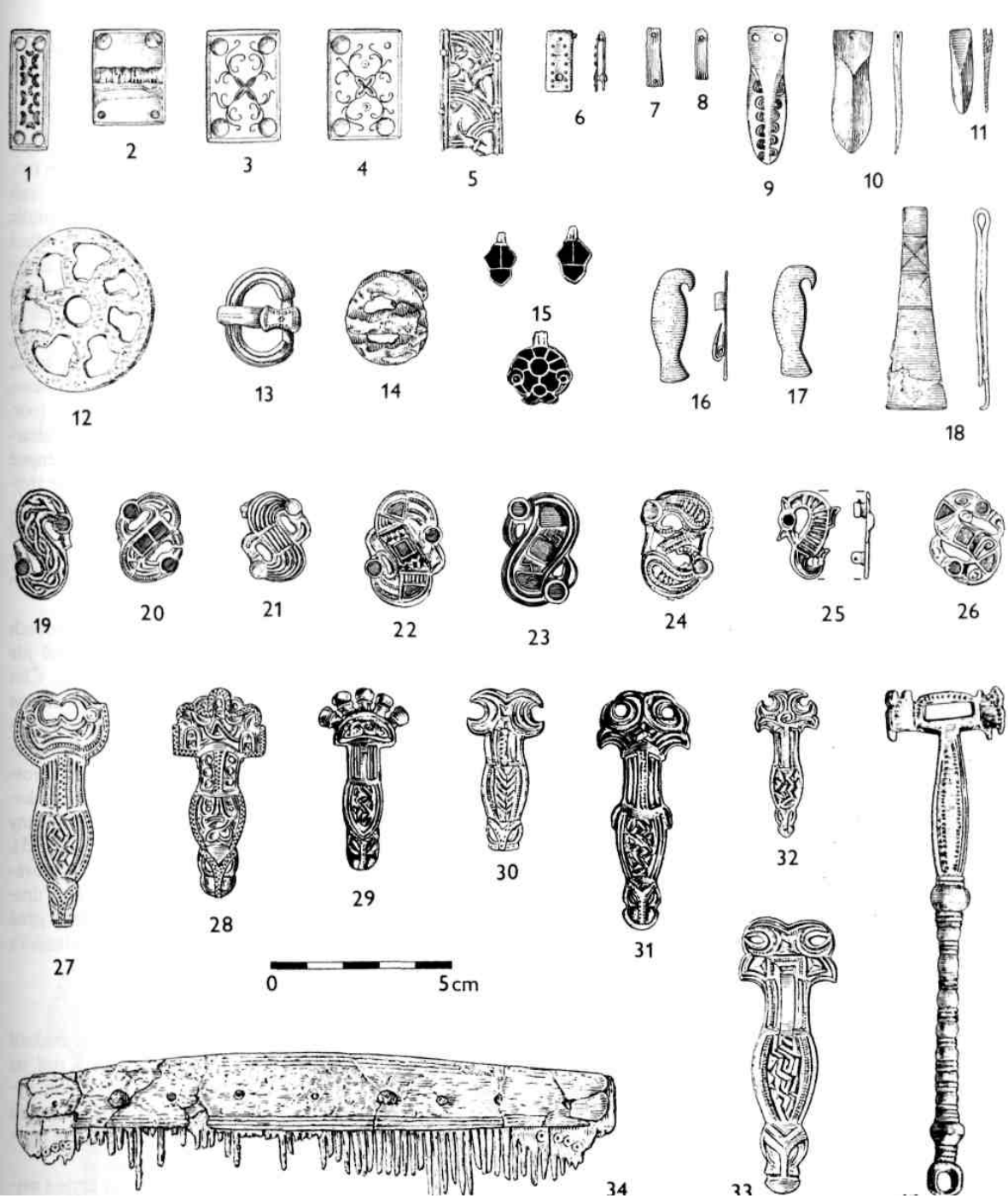
Deformace lebek

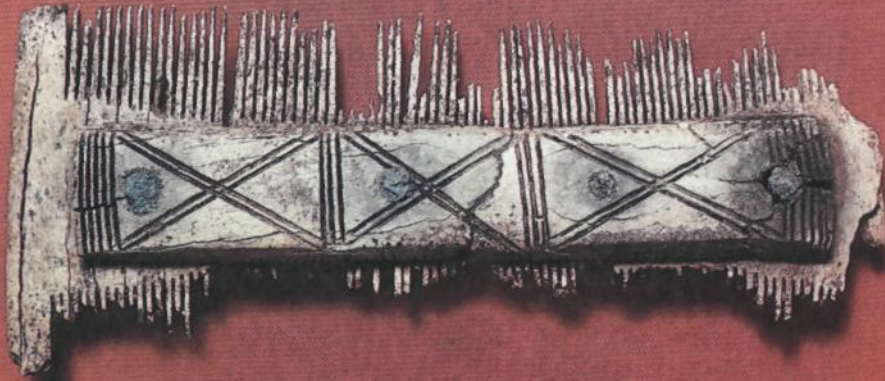
Velatice pohřebiště s 20 řadovými hroby. Hroby obsahovaly kosterní pozůstatky žen a dětí, z nichž mělo 6 jedinců deformovanou lebku (Lorencová 1960, s. 333, 352; Lorencová 1963, s. 17). **Obr** (Pouлік J. 1995)

Pohřebiště – langobardské

- Langobardé na Moravě cca 50 let?-odchod pol. 6. st. do Pannonie nebo až v r. 568 do Itálie nebo až po první Slované
- 15 kostrových pohřebišť
- Další fáze: langobardské hřbitovy homogenní: **Rebešovice, Holubice (107 hrobů), Lužice u Hodonína (120 hrobů), Šakvice, Šaratice, Borotice (do mohyl doby bronzové), Kyjov (240 hrobů)** – Šmerda 2013
- **Výbava:** keramika ve volné ruce **Ženy:** hřebeny, náhrdelníky ze skleněných perel, přezky, kování, spony (Ag, Au), almandiny
- **Muži:** železné zbraně (meče, sekery, kopí, štíty)
- -výrazná spol. diference-př. Šakvice hrobka hl. 7,5 m rozměry 5,6x3,9 m zvířata nebo části – kon
- **vylupování**

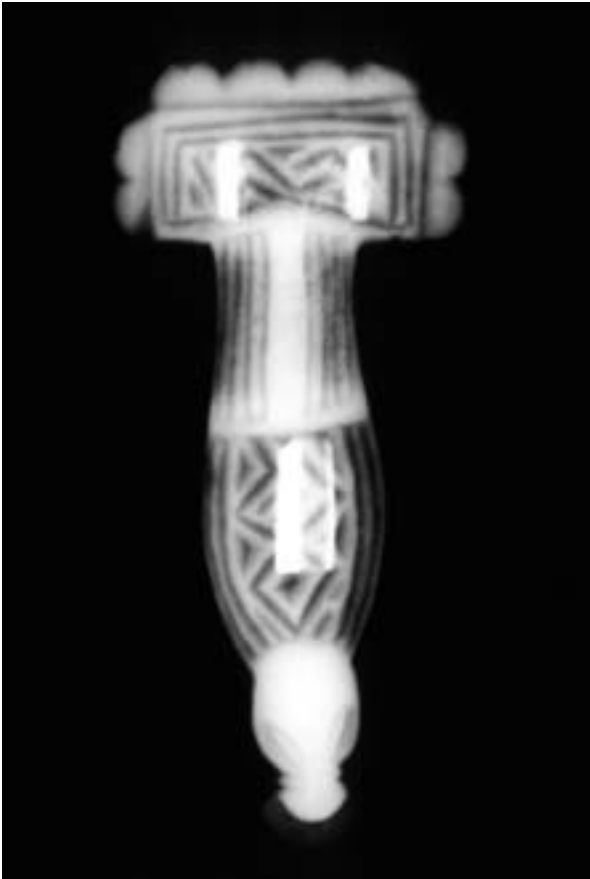
Oboustranný parohový hřeben z kostrového hrobu ze 2. poloviny 5. stol. ve Vyškově.

Pozlacené esovité spony z langobardskeho pohřebiště v Šakvicích.
Lučikovité a esovité spony z langobardskeho pohřebiště v Lužicích.

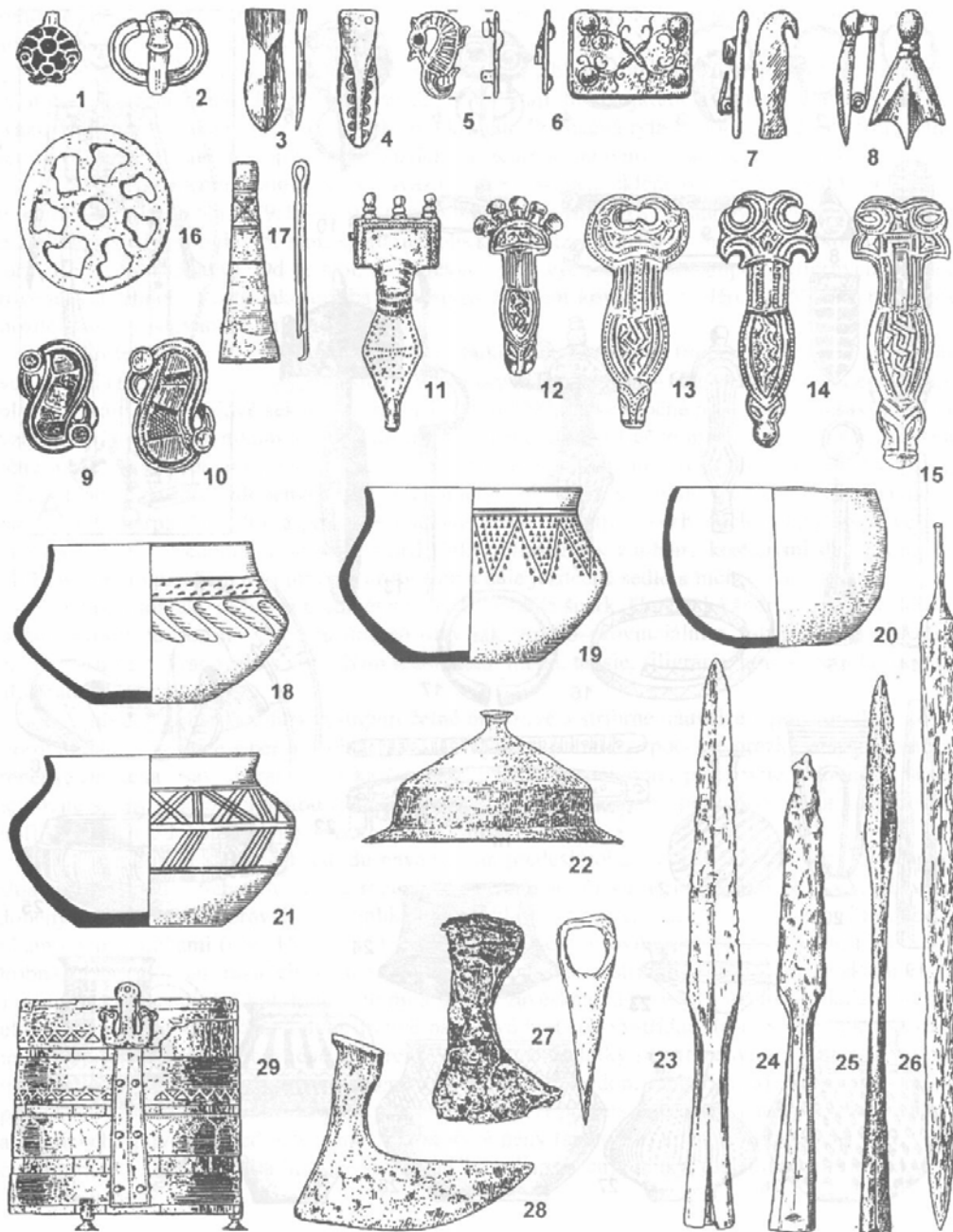
Langobardský hrob se čtyřmi pohřby z Holubic.

Kyjov, spona z hrobu 842

Kyjov, stříbrná esovitá spona

25 ango

28 franciska-bojová
sekera

29 Železem kovaná
věděrka

Literatura

Pouлік J. 1995: ŽURÁŇ IN DER GESCHICHTE MITTELEUROPAS. SLOVENSKÁ ARCHEOLÓGIA XLIII- 1

ŠMERDA J., KERAMIKA Z LANGOBARDSKÉHO POHŘEBIŠTĚ V KYJOVĚ. ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA
CVII – 2013 ARCHEOLÓGIA 23

Podborský et al. 1993. Pravěké dějiny Moravy. Brno.

Enchev et al. 2010: Paleoneurosurgical aspects of Proto-Bulgarian artificial skull deformations. Neurosurg Focus 29
(6):E3

PODBORSKÝ 2007: DĚJINY PRAVĚKU A RANÉ DOBY DĚJINNÉ, BRNO MU.

Fňášková, M. 2011: Umělé deformace lebky člověka. Bakalářská práce, Brno. MU.

DROZDOVÁ, E., UNGER, SMRČKA, NĚMEČKOVÁ, KRUPA, 2009: Anthropological examination of skeletal remains of a princess buried at the Zuráň barrow (South Moravia, Czech Republic). In *Glaube, Kult und Herrschaft. Phänomene des Religiösen im 1. Jahrhundert n. Chr. in Mittel- und Nordeuropa*. 1. vyd. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH. s. 136-171, 5 s. ISBN 978-3-7749-3663-8.

Horáčková, Ladislava - Vargová, Lenka - Macháček, Jiří (2001): Antropologickopolékařský výzkum kosterních pozůstatků z doby stěhování národů (Líbivá u Břeclavi). Konference Pohansko 1999, UAM FF Brno, s. 65-67

Lorencová A., Pospíšil M., Kalus L., 1957, Nový nález kostry s deformovanou lebkou z Vacenovic, Gottwaldov: Krajské museum v Gottwaldově, 3-29

Lorencová A., 1959, Uměle deformovaná lebka z Vícemilic, Časopis Moravského Musea v Brně, Acta Musei Moraviae, Vědy přírodní 44, 203-208

Lorencová A., 1960, Uměle deformované lebky z Velatic, Spisy Přírodovědecké fakulty Masarykovy university v Brně, 466: 333-368 Lorencová A., 1963, Studie deformovaných lebek z Moravy, Brno, Dizertační práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, 2-90